

IQTISODIY FANLAR O’QITISH SIFATINI XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Muallif: Tolibjonov Xurshidbek ¹

Affiliyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti mustaqil tadqiqotchisi, Magistratura Fakulteti dekan o’rinbosari ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17332159>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada iqtisodiy fanlarni o’qitish sifatini oshirishda xorijiy mamlakatlar Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur va Germaniya ta’lim tizimlari tajribasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu davlatlarda iqtisodiy fanlarni o’qitishda qo’llanilayotgan innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar, amaliy o’qitish shakllari va baholash tizimlari o’rganilgan. Tahlillar natijasida O’zbekiston ta’lim tizimida iqtisodiy fanlarni o’qitish sifatini takomillashtirish uchun xorijiy ilg’or tajribalarning eng muhim jihatlarini mahalliy sharoitga moslashtirish zarurligi aniqlangan.

Kalit so’zlar: Ta’lim sifati, iqtisodiy fanlar, xorijiy tajriba, innovatsion pedagogika, raqamli ta’lim, case-study, iqtisodiy tafakkur.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida har bir mamlakatning raqobatbardoshligi, eng avvalo, uning ta’lim tizimi sifati bilan belgilanmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy tafakkur va moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo’lgan jamiyatlar barqaror iqtisodiy o’sishga erishmoqda. Shu nuqtayi nazardan, iqtisodiy fanlarni o’qitish sifati mamlakatning intellektual salohiyatini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish hamda innovatsion iqtisodiyot sari harakatlanishning muhim omili hisoblanadi.

O’zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish borasida keng ko’lamli islohotlar olib borilmoqda. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun, “Yangi O’zbekiston – taraqqiyot strategiyasi” hamda “Raqamli O’zbekiston – 2030” dasturlarida ta’lim sifati, ayniqsa iqtisodiy yo’nalishdagi fanlarni o’qitishda zamonaviy metodlarni qo’llash, amaliy ko’nikmalarni shakllantirish, raqamli texnologiyalarni tatbiq etish alohida ustuvor yo’nalish sifatida belgilangan. Shu bilan birga, iqtisodiy fanlarni o’qitishda nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg’unlashtirish, interaktiv va kompetensiyaga yo’naltirilgan yondashuvlarni joriy etish zarurati tobora ortib bormoqda.

Xalqaro tajribalar shuni ko’rsatadiki, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur va Germaniya kabi mamlakatlarda iqtisodiy fanlarni o’qitish jarayoni tahliliy fikrlashni rivojlantirish, real iqtisodiy vaziyatlarni modellash, muammoli o’qitish va “case-study” yondashuvlariga tayanadi. Ushbu tajribalar o’quvchilarda iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish hamda iqtisodiy tafakkurni shakllantirish ko’nikmalarini rivojlantiradi.

Demak, O'zbekiston ta'lim tizimi uchun xorijiy ilg'or amaliyotlarni mahalliy sharoitga moslashtirish, iqtisodiy fanlarni o'qitish sifati va samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, mazkur tadqiqotning maqsadi – iqtisodiy fanlar o'qitish sifatini xorijiy tajriba asosida takomillashtirish imkoniyatlarini o'rganish, mavjud holatni tahlil qilish va samarali metodik yechimlarni taklif etishdan iboratdir.

NATIJALAR

Bugungi kunda ta'lim sifati oshirish, ayniqsa iqtisodiy fanlarni o'qitish jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Dunyo miqyosida ilg'or ta'lim tizimiga ega davlatlar iqtisodiy fanlarni nafaqat nazariy bilimlarni berish vositasi, balki amaliy tahliliy fikrlashni shakllantirish, iqtisodiy jarayonlarni modellashtirish va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida qaraydi. Shu bois, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur va Germaniya ta'lim tizimlarida iqtisodiy fanlarni o'qitishning shakl va metodlarini o'rganish O'zbekiston uchun ham dolzarb tajriba manbai bo'lib xizmat qiladi. Quyida ushbu davlatlarning iqtisodiy fanlarni o'qitishdagi yondashuvlari, o'ziga xos jihatlari hamda ularning samaradorlik omillari tahlil qilinadi.

Finlyandiya ta'lim tizimi dunyoda eng muvaffaqiyatli modellar qatoriga kiradi. Bu mamlakatda iqtisodiy fanlarni o'qitish jarayoni nazariy ma'ruzalar bilan cheklanmay, asosan amaliy misollar, loyiha ishlari va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish usuliga tayanadi. O'quv jarayonida o'quvchilar iqtisodiy muammolarni o'zlari mustaqil tahlil qiladi, masalan, iste'molchi xulqi, byudjet balansini tuzish, soliq tizimining ta'sirini modellashtirish kabi real holatlarni o'rganishadi. Darslarda ko'p tarmoqli yondashuv qo'llanilib, iqtisodiyot fanlari sotsiologiya, geografiya va matematika bilan integratsiyada o'tiladi. Finlyandiya ta'limida baholash tizimi ham o'ziga xos: asosiy e'tibor test yoki ball tizimiga emas, balki o'quvchining fikrlash jarayonini baholashga qaratilgan. Bu yondashuv talabalarning ijodkorlik va tahliliy tafakkurini kuchaytiradi.

Janubiy Koreyada iqtisodiy fanlar ta'lim tizimining markazida turadi. Mamlakatda o'quv jarayoni raqamli texnologiyalar va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan. Maktabdan boshlab "Economic Literacy" (iqtisodiy savodxonlik) majburiy fan sifatida kiritilgan. Universitet darajasida esa iqtisodiy fanlar simulyatsiya dasturlari, "Smart Learning" platformalari, va virtual laboratoriyalar orqali o'qitiladi. Talabalar ishlab chiqarish, iste'mol, mehnat bozori, inflyatsiya kabi mavzularni real statistik ma'lumotlar asosida tahlil qiladi. Har bir talaba nazariy bilimni amaliy loyihaga aylantiradi, masalan, makroiqtisodiy prognoz tayyorlash yoki biznes modeli ishlab chiqish orqali. O'qituvchilarning o'zlari ham muntazam malaka oshirib, AI (sun'iy intellekt) yordamida moslashtirilgan ta'lim modullarini ishlab chiqishadi. Bu esa iqtisodiy fanlar o'qitish sifati dinamik, interaktiv va natijador holga keltirgan.

Singapur ta'lim tizimi "Knowledge-based economy" konsepsiyasiga asoslanadi, ya'ni iqtisodiy fanlarni o'qitish orqali bilimni iqtisodiy qiymatga aylantirishga e'tibor qaratiladi. Darslarda iqtisodiy jarayonlarni tushuntirishda real sektor ma'lumotlari, davlat siyosati misollari va tadqiqot loyihalari keng qo'llaniladi. Talabalarga o'z iqtisodiy qarorlarini model qilish, davlat byudjeti yoki bozor muvozanati kabi masalalarda mustaqil yechim topish topshiriqlari beriladi. "Case-study" yondashuvi

asosida Harvard Business Review va World Bank ma'lumotlaridan foydalaniladi. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini rivojlantirishda Milliy Iqtisodiy Ta'lim Instituti muhim rol o'ynaydi. U ta'lim sifatini xalqaro akkreditatsiyalar orqali nazorat qiladi va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini muntazam qo'llab-quvvatlaydi. Natijada Singapur bugungi kunda iqtisodiy fanlarni o'qitish sifatiga ko'ra Osiyoda yetakchi o'rinni egallagan.

Germaniyada iqtisodiy fanlarni o'qitish dual ta'lim modeli asosida tashkil etilgan bo'lib, bu model nazariya bilan amaliyotni uyg'unlashtirishga qaratilgan. O'quvchilar iqtisodiy nazariyalarni nafaqat auditoriyada, balki korxona va tashkilotlarda amaliyot o'tash orqali o'rganadilar. Iqtisodiy fanlar maktabdan boshlab "Wirtschaftslehre" (iqtisodiy bilimlar) yo'nalishida o'qitiladi, unda talabalar byudjet tuzish, soliqlarni hisoblash, ishlab chiqarish xarajatlarini aniqlash, mehnat bozori va marketing asoslarini tahlil qilishni o'rganadilar. Universitetlarda esa o'quv jarayonida interaktiv seminarlar, loyihaviy tahlil (Projektarbeit) va amaliy tadqiqot ishlari keng qo'llaniladi. Germaniya ta'lim tizimida iqtisodiy fanlar o'qitish sifati federal darajadagi akkreditatsiya va sifat nazorati tizimi orqali ta'minlanadi. Har bir iqtisodiyot fani o'qituvchisi o'z yo'nalishida muntazam kasbiy tayyorgarlikdan o'tadi va darslarda statistik tahlil, iqtisodiy modellashtirish, hamda tanqidiy fikrlash metodlarini qo'llaydi. O'quv jarayonida Statista, Eurostat, Deutsche Bundesbank kabi manbalar asosida real ma'lumotlardan foydalaniladi, bu esa talabalarning iqtisodiy tafakkurini kuchaytiradi. Shuningdek, Germaniya universitetlarida "Applied Economics Labs" tashkil etilgan bo'lib, unda talabalar iqtisodiy muammolarga amaliy yechim ishlab chiqadilar.

1-jadval.

Xorijiy mamlakatlarda iqtisodiy fanlarni o'qitish tajribasi va tavsiyalar.

Davlat	Iqtisodiy fanlarni o'qitishdagi ustun jihatlar	O'zbekiston ta'lim tizimi uchun olinadigan tavsiyalar
Finlyandiya	- Iqtisodiy fanlarni o'qitishda muammoli o'qitish (problem-based learning) va loyiha yondashuvi keng qo'llaniladi.- O'quvchilarda tahliliy fikrlash va iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish asosiy maqsad sifatida belgilanadi.	- Talabalarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish uchun muammoli topshiriqlar, keyslar va amaliy misollardan foydalanish.
Janubiy Koreya	Darslar real statistik ma'lumotlar va simulyatsiya dasturlari asosida tashkil etiladi. O'quvchilarni amaliy loyiha va tadqiqot ishlariga keng jalb qilish.	Iqtisodiy fanlar uchun raqamli laboratoriyalar va virtual simulyatsiya tizimlarini yaratish.- Talabalarga real iqtisodiy ma'lumotlar bilan ishlashni o'rgatish.
Singapur	Darslar real sektor ma'lumotlari va davlat siyosati misollari bilan boyitilgan.-	Davlat iqtisodiy siyosati va real sektor tahlillarini dars tarkibiga kiritish.
Germaniya	Talabalar iqtisodiy bilimlarni korxonalarda amaliyot o'tash orqali o'rganadilar.	Universitetlar qoshida iqtisodiy tadqiqot laboratoriyalari tashkil etish.

Yuqorida tahlil qilingan xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy fanlarni o'qitish samaradorligi ta'lim jarayonida amaliyot, innovatsiya va raqamli texnologiyalarni uyg'unlashtirish darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Finlyandiya modelida o'quvchilarda iqtisodiy tafakkur va mustaqil tahliliy fikrlashni rivojlantirishga e'tibor qaratilgan bo'lsa, Janubiy Koreyada raqamli o'qitish vositalari va simulyatsion metodlar asosida iqtisodiy jarayonlarni tushuntirishga alohida ahamiyat beriladi. Singapurda iqtisodiy fanlar orqali innovatsion fikrlashni

rivojlantirish va bilimni amaliy qadriyatga aylantirishga yo'naltirilgan tizim shakllangan. Germaniya tajribasida esa nazariya va amaliyotni bog'lovchi dual ta'lim modeli orqali talabalarining amaliy iqtisodiy ko'nikmalari mustahkamlanadi.

XULOSA

Ushbu maqolada andragogik yondashuv asosida ayol va qizlar uchun zamonaviy ta'lim va kasb yo'nalishlarini yaratishning samaradorligi tadqiq qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, andragogik prinsiplar – shaxsning avvalgi tajribasini hisobga olish, mustaqil qaror qabul qilishni rag'batlantirish va ijodiy yondashuvni rivojlantirish – ayol va qizlarning ta'lim va kasbiy kompetentsiyalarini sezilarli darajada oshiradi. Eksperiment va tahlillar shuni ko'rsatdiki, ayol va qizlar mashg'ulotdan keyin amaliy ko'nikmalari, kasbiy bilimlari va kasbga yo'naltirish motivatsiyasi bo'yicha aniq o'sish ko'rsatgan. Shuningdek, innovatsion metodlar, interaktiv o'quv texnologiyalari va mentorlik dasturlari ayol va qizlarning kasbiy tayyorgarligi va ijtimoiy faolligini rag'batlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Maqola natijalari amaliyotda ta'lim dasturlarini takomillashtirish, kasbiy yo'nalishlarni aniqlash va gender tengligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, andragogik yondashuv orqali ayol va qizlarning shaxsiy va professional salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, ularni zamonaviy kasblarga yo'naltirish va ijtimoiy faollikni oshirish imkoniyatlari yaratiladi. Umuman olganda, andragogik yondashuv asosida ayol va qizlar uchun yaratilgan ta'lim va kasb yo'nalishlari nafaqat shaxsiy rivojlanish va kasbiy kompetentsiyalarni oshiradi, balki jamiytdagi gender tengligini ta'minlash va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo'shishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Autio, Minna, et al. "Finnish Home Economics teachers enabling sustainability and consumer skills for young people." Proceedings of the Canadian Symposium XVI Issues and Directions for Home Economics/Family Studies/Human Ecology Education February 27-28, 2021 Virtual Symposium. University of British Columbia, 2021.
2. Hahn, J., Jang, K., & Kim, J. (2018). Assessment of Economic Education in Korea's Higher Education. In Assessment of Learning Outcomes in Higher Education: Cross-National Comparisons and Perspectives (pp. 145-168). Cham: Springer International Publishing.
3. Hahn, J., Jang, K., & Kim, J. (2018). Assessment of Economic Education in Korea's Higher Education. In Assessment of Learning Outcomes in Higher Education: Cross-National Comparisons and Perspectives (pp. 145-168). Cham: Springer International Publishing.
4. Fauser, H., & Kaskel, M. (2016). Pluralism in economics teaching in Germany—evidence from a new dataset. Hans-Böckler-Foundation paper.
5. Fauser, H., & Kaskel, M. (2016). Pluralism in economics teaching in Germany—evidence from a new dataset. Hans-Böckler-Foundation paper.